

מעדני כתא

משיעורי הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת מקץ

שבת חנוכה תשפ"ו

בענין מקום הדלקת נר חנוכה

הסמוכים אליו יכולים לראות את הנר, אין זה חשיב רה"ר, ואינו יוצא בהדלקה זו, וכן סבר מרן הגר"ק זצ"ל (עי' ספר חוט שני חנוכה עמוד ש"ז).

יבואר אם מהני אמלתרא בנר חנוכה

ויש נידון אם מהני אמלתרא בנר חנוכה, דלענין מבוי מבוי' בגמ' בעירובין דף ג' א' דאע"פ שאם הניח את הקורה של המבוי למעלה מעשרים אמה פסולה, אם עשה אמלתרא על הקורה מהני, דהטעם דלא מהני הקורה למעלה מעשרים אמה הוא משום דקורה משום היכר ולמעלה מעשרים אמה כיון דלא שלטא ביה עינא ליכא היכר, ולהכי אם עושה אמלתרא על הקורה כיון דמסתכלים בה שפיר איכא היכר, ודנו הפוסקים אם גם בנר חנוכה מהני אמלתרא, [והיינו דידליק שם חשמל באופן שימשוך את העין, כמו אמלתרא של מבוי].
ולכא'ו מוא דאמרו בגמ' בשבת דף כ"ב א' נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי, משמע דדינא שוה, וא"כ נלמד מזה דכמו דמהני אמלתרא במבוי הכ"נ מהני אמלתרא בנר חנוכה. [אך יעוי' בשפת אמת בסוכה דף ב' שדן אם מהני אמלתרא בסוכה לטעמא דלמען ידעו דורותיכם, ומבואר דס"ל דליכא למילף מהך דקדוק].

אך לכא'ו מנר חנוכה גופא מוכח דלא מהני אמלתרא, דאם מהני אמלתרא בנר חנוכה, אמאי הנר חנוכה עצמו לא ייחשב כאמלתרא, ולכא'ו מוכח מזה דלא מהני אמלתרא בנר חנוכה, וראיתי שהביאו בשם מרן הגריש"א זצ"ל שהשיב על כך, דצריך לומר דמה שאמרו למעלה מעשרים אמה פסולה הוא רק כשהדליק נר דק מאוד שאינו ניכר כל כך שימשוך את העין, אך אם מדליק בנרות צבעוניות וכדו' שפיר מהני.

יבואר אם מהני להדליק למעלה מכ' אמה ויביא אנשים שיסתכלו על הנר חנוכה

ונשאלתי מאחד שגר למעלה מעשרים אמה, האם מהני שישכור עשרה אנשים שיבואו לראות את הנר שלו במשך כל זמן ההדלקה, האם יוצא בהדלקה זו, ד"ל שיוצא בזה מדין אמלתרא, [להני דסברי שמהני אמלתרא בנר חנוכה], דכשמעמיד כמה אנשים שיסתכלו על הנרות הרי זה כמו שעושה אמלתרא, דגם ע"י אמלתרא הוא רק גורם שאנשים יסתכלו על הנרות, וא"כ כשמעמיד להדיא אנשים שיסתכלו על הנרות אפשר דעדיף טפי.

אכן נראה דלא דמי כלל לאמלתרא, דאמלתרא הוא דבר שבשעת הדלקה כבר יש סיבה שיוכלו לראות הנרות כל זמן הדלקתם, אבל כשקורא לאנשים שיסתכלו על הנרות, אינו אלא דבר שמתחדש אחר ההדלקה שיובאו לראותו, וזה לא מהני כלל, שהרי בשעת ההדלקה לא היה עומד הנר שיראוהו, וגם אם שכרם קודם ההדלקה לא מהני, שהרי צריך להתחדש עמידתם שיראו הנרות, ואין זה מונע במעשה הדלקה, שכבר יש סיבה בהדלקה זו שיראו הנרות, ופשוט.

בענין אם עדיף לבן ישיבה לצאת יד"ח בהדלקת אביו מלהדליק בישיבה במקום התלוי בפלוגתא

המדריגות נחשב כחצר וצריך להדליק בפתח חדר המדריגות, או דלמא אינו נחשב כחצר ומדליקין בפתח ביתו לחדר המדריגות וכמו

הנה על מקום ההדלקה של נר חנוכה יש הרבה מחלוקות וספיקות בפוסקים, ונביא את עיקרי הדברים בקצרה.

יבואר אם חדר מדרגות נחשב כמו חצר

ובזמנינו נחלקו הפוסקים אם חדר מדרגות חשיב כחצר שיוכל להדליק בפתח החדר מדרגות, דדעת מרן הגרי"ז זצ"ל דחדר מדרגות חשיב כחצר, וכך הורה לבנו הגאון ר' רפאל זצ"ל שידליק בפתח חדר המדרגות, [והגאון ר' רפאל ה' גר בירושלים ברחוב שטראוס והדליק בפתח חדר המדרגות, וה' זה עפ"י הוראת אביו מרן הגרי"ז זצ"ל], וגם מרן הגריש"א זצ"ל ה' מורה ובא שצריך להדליק רק בפתח חדר המדרגות, אך מאידך דעת מרן החזו"א זצ"ל דחדר מדרגות לא חשיב כחצר, ומשום שבזמננו היו החצירות עיקר תשמיש הבית, שהיו משתמשים בהן לטחינה, ואפי"ה, ושטירת פירות, ושאר צרכים, אבל בחדר מדרגות שלנו שאין משתמשים בהם כמעט כלום, לא חשיב כחצר, וממילא אי אפשר להדליק בפתח חדר המדרגות.

אך ידוע שמרן הקה"י זצ"ל הורה להגאון ר' זאב שפירא זצ"ל [שה' גר בשכונתו בר"ח רשב"ם 10] ודירתו היתה למעלה מעשרים אמה, שידליק בפתח חדר המדרגות, ונראה מזה דס"ל שגם דעת מרן החזו"א לא ה' בהחלט דלא חשיב כחצר לענין נר חנוכה.

והיכא שדר למעלה מעשרים אמה נסתפקו פוסקי זמנינו האם עדיף טפי להדליק בפתח הבית לחדר מדרגות, או להדליק בחלון הסמוך לרה"ר, או בפתח חדר מדרגות לרה"ר.

יבואר אם יכול להדליק למעלה מכ' אמה כשיש בתים סמוכים שהם פחות מכ' אמה

ויש שהורו דגם בחלון הגבוה מעשרים אמה מרה"ר יכול להדליק, כיון שהבתים הסמוכים אליו שלגביהם זה פחות מעשרים אמה רואים את הנרות, וכך ה' נוהג מרן הגר"ח זצ"ל שייברג זצ"ל שה' גר ברחוב פנים מאירות בקומה חמישית וזה ה' למעלה מעשרים אמה, ואע"פ כן הדליק בחלון, וכך היא דעת מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, (עי' שבט הלוי ח"ד סי' ס"ה), אך מאידך מרן הגריש"א זצ"ל סבר דכיון שתקנו לפרסם הנס ברה"ר, א"כ אם רק הבתים

כזה הנראה לרשות הרבים אמר לו מרן זצ"ל להדליק על פתח חדר המדרגות שהוא פתח החצר.

² והראוני שבארחות רבינו (ח"ג עמוד קל"ד) כתב בארוכה שהקהלות יעקב אמר להדליק בפתח חדר מדרגות, ואמר שהחזו"א לא אמר אלא לענין עירובין, אבל לחנוכה שפיר חשיב חצר, וגם אחר שאמרו לו שהחזו"א היה ס"ל דגם בחנוכה אינו חצר, מ"מ אמר להדליק בפתח החדר מדרגות.

³ ומכל מקום מרן הגרי"ז זצ"ל הדליק על פתח ביתו למרפסת ביתו שהיה פתוח לרה"ר, ולא הדליק בפתח החצר לרה"ר, ואפשר דהיה ס"ל דהעיקר כדעת הרמב"ם ורש"י שמדליקין בפתח הבית ולא בפתח החצר.

וכן הדליקו בניו אחריו הגאון הגדול ר' יוסף דב זצ"ל, וכן הגאון הגדול ר' משולם דוד זצ"ל, וכן הגאון הגדול ר' מאיר זצ"ל שהדליקו על פתח ביתם למרפסת, שכל שהיה אפשרות להדליק בפתח הבית הנראה לרה"ר עדיף טפי, אבל ר' רפאל שלא היה לו פתח

שנת"ל, ושואל האם מאחר והדבר תלוי במחלוקת היכן מקום ההדלקה למה יכניס עצמו לידי ספק ברכה, יכול הוא לצאת יד"ח מאביו שהוא סמוך על שולחנו, ואיירי כשחוזר לביתו כמה פעמים בשבוע שנחשב סמוך על שולחן אביו לכו"ע, ולא יכנס לידי ספק.

ונראה בזה דבבן ישיבה ובפרט כפי המצוי באותה הישיבה שלומד שם עדיף לקיים את ההידור דהמהדרין מן המהדרין נר לכל אחד ואחד ולא לצאת יד"ח מאביו ושפיר יוכל לברך (וכדלהלן).

יבואר דבישיבה מסתבר טפי דמקום ההדלקה הוא בפתח חדר המדרגות

דהנה מלבד כל אלו השיטות דלעיל שיש להדליק בעלמא בפתח חדר המדרגות, בישיבה יותר יש לצדד שמקום ההדלקה בפתח חדר המדרגות בבנין של ישיבה, ששם בחדר המדרגות ובמסדרונות עושים צרכי בית ואוכלים שם ושותים שם ואין בושים להתנהג שם כמו הנהגה שמתבוששים שאר בנ"א היום להתנהג בחדר מדרגות של בנין, ועל כן נראה טפי שהוא כחצר שבזמן המשנה ושפיר אפשר להדליק בפתח הבניין לכולי עלמא, ואע"פ שגם

בזה דעת מרן הגר"ח ק"צ"ל היתה להדליק בפתח החדר כדעת החזו"א, מ"מ מרן הגר"א"ל זצ"ל ומרן הגר"נ קרליץ זצ"ל נקטו דדינו כחצר לענין ההדלקה ויש להדליק בפתח חדר המדרגות.

ועל כן באופן זה שיש הרבה צדדים לצדד להדליק בפתח חדר המדרגות, יותר מסתבר שיוכל להדליק שם בברכה, ועדיף טפי לעשות כן לקיים דין מהדרין מן המהדרין ולא להפסיד את ההידור מחמת חששות אלו.

ובפרט שיוכל להדליק למטה בפתח חדר המדרגות ולהדליק אח"כ בפתח החדר בפנימיה ולא יפסיק בינתיים, ואע"פ דלדעת השו"ע (או"ח סימן ח' סעי' י"ג) הילוך הוא הפסק, מ"מ המשנ"ב שם (ס"ק ל"ג) כתב דאינו הפסק, וגם לענין שינוי מקום כתב שם המ"ב (ס"ק ל"ד) שהחיי אדם החמיר שאינו הפסק וכן הסיק בביאה"ל בדעת הט"ו והגר"א.

ואע"פ שכתב המשנ"ב דרך לחומרא חיישינן דשינוי מקום אינו הפסק מ"מ הכא בצירוף כל הטעמים הנוכחים נראה דעדיף טפי שיקיים את ההידור וידליק בעצמו ויברך על ההדלקה בחדר המדרגות ואח"כ ידליק למעלה בפתח החדר או במקום אחר שם כפי שיורו המורים הסוברים שמקום ההדלקה אינו בפתח חדר המדרגות.

בענין אחד שאסר עליו את פתח החצר בקונם אם ידליק שם נר חנוכה דחשיב לדידי' כשעת הסכנה ויוכל להדליקו על שולחנו

יבואר מש"כ המג"א דבשעת הסכנה שמדליק על שולחנו נר שבת ונר חנוכה נר חנוכה עדיף

ולכא'ו מדברי המג"א יש ללמוד דבשעת הסכנה ה' תקנה מיוחדת, אבל בלא"ה אינו יוצא כשמדליקו על שולחנו, דהנה בגמ' בשבת דף כ"ג ב' אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, והיינו דמי שאין ידו משגת לקנות גם נר חנוכה וגם נר שבת יקנה רק נר שבת, מפני ששלום ביתו עדיף, והרי אם לא ידליק נר שבת בני ביתו מצטערין לישב בחושך, ולהכי נר שבת עדיף. ובמג"א (סי' תרע"ח סק"ב) כתב דאפשר דבזמן הזה שמדליקים בפנים יקנה נר חנוכה, ואע"פ כן לא ישב בחושך, ואע"פ שאסור לאכול לאורה, מ"מ כיון דאי אפשר בענין אחר הוי כשעת הסכנה דמניחו על שולחנו, אע"פ שע"כ משתמש בו כמ"ש הר"ן, ה"נ כן, וה"ה בחול מי שאין לו אלא נר אחד, עכ"ד.¹

וי"ל דבדברי המג"א, דאמאי כתב כן רק בזמן שמדליקים בפנים, והא גם שלא בשעת הסכנה יש לומר כן, דכיון שאין לו אלא נר אחד, א"כ ידליק בפנים ויקיים מצות הדלקת נר חנוכה, וגם לא יהא חסרון בשלום ביתו, ולכא'ו מבואר מד' המג"א דשלא בשעת הסכנה אם הדליקו על שולחנו אינו יוצא בהדלקה זו כלל, ולהכי דקדק המג"א דרך בשעת הסכנה ישתנה הדין וידליק את הנר בשביל נר חנוכה, אבל שלא בשעת הסכנה אינו יוצא כמה שמדליק על שולחנו.

יבואר דברשב"א מבואר דשעת הסכנה אין זה תקנה מיוחדת

אכן בדברי הרשב"א מבואר דלא כהמג"א, דהרשב"א בשבת דף כ"א ב' עמד בקושיית המג"א, וכתב דרבא דאמר בגמ' פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, על כרחך דסבר דנר חנוכה אסור להשתמש לאורה, דאם איתא דמותר להשתמש לאורה, א"כ יעשה נר אחד ויניחנה על שולחנו, ויהא עולה לו לנר חנוכה ולנר שבת, וכדרך שאמרו בשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו עכ"ד.

ומבואר דהרשב"א הוציא מזה דאם אין לו נר אחר שיוכל ליהנות מאורה אסור לו להדליק נר חנוכה, אבל בלא"ה שפיר ה' יכול להדליק על שולחנו, והיינו דפשיטא לי' להרשב"א דהא דבשעת הסכנה מדליקו על שולחנו אי"ז

ונשאלתי מבחור אחד שנסתפק דמאחר שרבו הדעות בענין מקום ההדלקה, והוא רוצה לצאת אליבא דכו"ע, [ואין בידו להדליק מספר רב של נרות חנוכה], האם מהני שיעשה קונם על פתח חדר המדרגות של הישיבה, שאם ידליק שם נר חנוכה הרי זה אוסר עליו את אותו מקום לעמידה, וא"כ לא יוכל להדליק שם נר חנוכה, דאם ידליק שם נאסר עליו אותו מקום לעמוד שם, ועי"ז ייחשב לדידיה כמו שעת הסכנה.

ואמרו בגמ' דבשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, ולכא'ו מבואר מזה דכשאין יכול להניחו על פתח ביתו מבחוץ הקילו שיוכל להניחו על שולחנו ויוצא בזה, וא"כ מה לי שאין יכול להניחו מפני סכנת גויים, או מפני איסור קונם שהטיל על עצמו, דסו"ס כיון שאין יכול להניחו על פתח ביתו מבחוץ יוכל להניחו על שולחנו, [וצריך לומר שיעשה את הקונם באופן שלא יוכל להתירו, דאל"ה לא חשיב שאין יכול להניחו על פתח ביתו מבחוץ, דהרי יכול להישאל, וכגון קונם על דעת רבים דאין יכול להישאל].²

יבואר אם הא דבשעת הסכנה מדליקו על שולחנו הוא תקנה מיוחדת

אך לכא'ו זה תלוי בביאור הא דבשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, דיעוי' בספר חנוכה ומגילה (סי' ג' אות ב') שנסתפק האם הדין שבשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו הוא תקנה מחודשת שנתקנה לשעת הסכנה, אבל עיקר תקנת נר חנוכה הוא להדליק בפתח הבית לפרסם את הנס לרבים, אלא שחזרו ותיקנו דבשעת הסכנה שאי אפשר להדליק בחוץ מדליקו בתוך הבית על שולחנו, והוא כדי שלא יתבטל עיקר תקנת נר חנוכה, או דאין כאן תקנה מחודשת, וכל עיקר הדין להדליק בפתח הבית הוא רק למצוה, לפרסם את הנס כמה שיותר, אבל בדיעבד יוצא גם כשמדליק על שולחנו, ולכן בשעת הסכנה הקילו להדליק על שולחנו.

ונפ"מ אם עבר והדליק על שולחנו שלא בשעת הסכנה אם יצא יד"ח, דלהצד הא' שה' תקנה מחודשת על שעת הסכנה, א"כ שלא בשעת הסכנה אם הדליק על שולחנו לא יצא יד"ח, אבל להצד הב' דאין זה תקנה מחודשת א"כ גם שלא בשעת הסכנה אם הדליק על שולחנו יצא בדיעבד.

¹ ולכאורה אכתי יכול להדליק על ידי שלוחו, והרי אין יכול לאסור המקום לעמידה לשלוחו, [דהא אין החדר מדרגות שלו לענין שיוכל לאסורו על חבירו], וכן יכול גם להשתתף בפריטי עם המדליקין שם ולא יצטרך לעמוד שם כלל, אלא אי נימא כמשי"כ הב"ח סימן תרע"ו דכשמדליק על ידי שלוחו צריך לעמוד בשעת הדלקת הנרות, וכבר נתבאר בגליון הקודם בביאור ענין זה, אך יכול לעשות קונם דאם יודלק עבורו נר חנוכה בפתח חדר המדרגות, הוא אוסר עליו את מקום הפתח שיהא אסור לו להניח שם כל דבר וממילא כיון שצריך להשתתף בפריטי בשמן שהודלק בשבילו הרי יעבור על הנדר ובאמת אינו יכול להשאל כל זמן שלא חל הנדר וכל זמן שלא הדליק אכתי לא חל הנדר ואינו יכול להשאל כמשי"כ הר"ן בתשובה נ' אכן בב"י סימן רכ"ח סי"ח הביא משו"ת הרשב"א שמוותר לעבור על הנדר כדי שיחול הנדר ויוכל להשאל עליו אח"כ אע"פ שכבר עבר עליו יעו"ש, ולדבריו צריך להדליק ויחול הנדר וישאל עליו.
² ובמ"ב סי' תרע"ח סק"ב הביא דברי המג"א בשם יש אומרים, וכתב דרוב האחרונים הסכימו דאין לחלק בזה בין זמן הגמ' לזמננו.

תקנה מיוחדת שתיקנו להדליק על שולחנו, אלא בדביעבד יוצא גם כשאין מדליק על פתח ביתו מבחוץ.¹

יבואר עוד ראיות מדברי הראשונים דשעת הסכנה לא הי' תקנה מיוחדת

ומצינו בעוד ראשונים דנראה מדבריהם דשעת הסכנה אין זה תקנה מיוחדת, א' בריטב"א כתב וז"ל ולפיכך היה אומר מורי הרב ז"ל שכשנושב רוח שאי אפשר להדליקה בחוץ מדליקה בפנים בביתו.² ב' בסידור רב עמרם גאון כתב שאם יש חשש שיגנב הנר בחוץ אפשר להדליקו בפנים. ג' בדרכי משה סי' תרע"א סק"ט הביא מרבינו ירוחם (או"ח נתיב ט' אות א') דכתב דיש שנוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך משום דשכיחי גויים וגנבים, ועוד שאין רגילין לקבוע מזוזה לפתח הפתוח לרשות הרבים משום גויים שיטלו אותה, ויש מזוזה לפתח הפתוח לחצר, ויהיה מזוזה לימין ונר חנוכה בשמאל, עכ"ד. ומבואר בדבריו דגם בשביל תוספת מעלה באופן ההדלקה שיוכל להדליק בצד המזוזה, מותר להדליק בפנים, וע"כ דס"ל בדביעבד יוצא גם בהדלקה בפנים גם שלא בשעת הסכנה.

וא"כ בנידון הנ"ל שעשה קונם שלא ויכל להדליק בפתח החצר, הרי זה תלוי בדברי הראשונים הנ"ל, דאם שעת הסכנה לא הי' תקנה מיוחדת, אלא בדביעבד יוצא גם כשמדליקה בפנים, א"כ הכ"נ כיון שעשה קונם חשיב כמי שאין יכול להדליק בחוץ ויכל להדליק בפנים, אבל להמבואר במג"א דשעת הסכנה הוא תקנה מיוחדת אבל בלא"ה אינו יוצא בהדלקה בפנים, א"כ לא הועיל מידי.

יבואר הנהגת מרן הגרי"ז זצ"ל כשלא הי' יכול להדליק מבחוץ מחמת הרוח

ובקו' חנוכה ומגילה הנ"ל כתב ששמע ממרן הרב זצוקלל"ה [כוונתו למרן הגרי"ז זצ"ל], דדין שעת הסכנה הוא תקנה מיוחדת, וכו' וכן אמר ז"ל שאם הדליק מבפנים משום איזה אונס שהוא, ואח"כ נתאפשר לו להדליק מבחוץ, חייב להדליק מבחוץ פעם נוספת, משום דדינא דעל שולחנו רק נאמר

בשעת הסכנה, ובלא זה עיקר המצוה להניח על פתח ביתו מבחוץ, וכן אמר ז"ל שכך עשה פעם כשהיה רוח חזק שאי אפשר היה להדליק מבחוץ, הדליק מבפנים, ואחר שנפסק הרוח הדליק שוב מבחוץ, עכ"ד.

וצ"ב בהנהגה זו, דאם סבר דשעת הסכנה הוא תקנה מיוחדת, ובלא"ה אינו יוצא בהדלקה בפנים, א"כ הרי לא יצא במה שהדליק בפנים, ולצורך מה הדליק שם, ואם סבר דאין זה תקנה מיוחדת אלא דאין זה לעיכובא להדליק על פתח ביתו מבחוץ, א"כ אמאי כשנפסק הרוח הדליק שוב מבחוץ, הא כבר יצא יד"ח נר חנוכה במה שהדליק בפנים, וצ"ע, וכן תמה במועדים וזמנים (שצ"ד בהוצ' חדשה, בהערה) דכיון דיצא בדביעבד בהדלקתו בפנים מדוע חזר והדליק בחוץ.

ואפשר דס"ל דאפשר לקיים לכתחלה אחר שקיים המצוה בדביעבד, וכבר כתבנו בכמה מקומות בזה, ולא דמי לעושה הידור אחר המצוה, וצ"ע.

ונראה דס"ל דהמדליק בפנים לא יצא יד"ח, ומשום דשעת הסכנה הוא תקנה מיוחדת, אבל ס"ל דכל אונס שאי אפשר להדליק כמו מחמת הרוח כיון דהמקום אינו ראוי להדלקה שפיר יכול להדליק בפנים כמו בשעת הסכנה, אלא דבזה ס"ל דכל שעבר הסכנה כיון שיוכל להדליק ולקיים המצוה כראוי לכתחלה שפיר יכול לקיים המצוה לכתחלה, וצ"ע.

יבואר אם לאחר שעבר הסכנה שחוזר ומדליק בחוץ אם מברך

אך יל"ע אם לאחר שעבר הסכנה וחוזר ומדליק אם חוזר ומברך, ובספר ירח למועדים חנוכה סי' ל"ה הערה ר"י כתב ששמע בשם הגרמ"ד זצ"ל שכשהגרי"ז הדליק שוב בחוץ, הדליק עם ברכה ויעו"ש שביאר הדברים בארוכה.

ויעוי' בספר שפתי צדיק שכתב דאם הדליק בשעת הסכנה בתוך ביתו ובתוך הזמן עבר הסכנה יחזור וידליק בחוץ, ודימה זאת להא דאם התפלל בישיבה חוזר ומתפלל בעמידה, והשפת אמת כתב שם הגה"ה דלא דמי לתפילה, דבתפילה אמרו ולואי שיתפלל כל היום כולו.

בענין הדלקת נר חנוכה לבן ישיבה הנוהג בדעת השו"ע

להיפך], ודעת השו"ע (סי' תרע"א סעי' א') כשיטת התוס', דכשמדליק כנגד ימים היוצאים, רק בעל הבית מדליק, ושאר בני הבית נגררים אחריו, אך דעת הרמ"א כשיטת הרמב"ם דכל אחד מבני הבית יכול להיות מהדרין מן המהדרין ולהדליק גם כנגד ימים היוצאים, אך כתב דזהו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום המיוחד כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין.

יבואר מחלוקת האחרונים אם יכול לכיין שלא לצאת בהדלקת אביו

ונחלקו האחרונים האם אחד מבני הבית יכול לכיין שלא לצאת בהדלקה של אביו, דבתרומת הדשן (סי' ק"א) כ' דאכסנאי שהוא נשוי אם רצה להדליק לברך משום הידור שפיר דמי, והביאו הרמ"א (סי' תרע"ז סעי' ג'), אך הבי"ש שם כ' ולי נראה דאין לסמוך על זה לברך ברכה שאינה צריכה, והמהרש"ל (תשו' פ"ה) הוסיף עוד, דלאו כל כמיניה להפקיע את עצמו מהדלקה שמדליקין עליו בביתו, ובמ"ב שם (ס"ק ט"ו) הביא פלוגתא זו, וכ' דאף דודאי אין למחות ביד הנוהגין לברך, אחרי דהרבה אחרונים הסכימו לברך, מ"מ טוב יותר להדר לשמוע הברכות מפי אחר ויענה אמן ויכין לצאת בהן, וידליק נרותיו וכו' עכ"ד.

זה מה שאומרים בווידי של ר' ניסים גאון את אשר התרת אסרתי ואת אשר אסרת התרתי.

וכפי שמוזב מהגרי"ז כ"כ בהערות עמ"ס שבת דף כ"א ממרן הגריש"א זצ"ל שאם הדליק בשעת הסכנה בפנים ועבר הסכנה יחזור וידליק בחוץ, וכן מוזב בשמו בספר הזכרון נר שאל עמו תקי"ז.

א' והנה בגליון מעדני כהן פרשת וישב כתבנו דהשולח שליח להדליק עבורו יכול המשלח לכוון שלא לצאת בהדלקתו, ובע"כ לא נפיק כמש"כ התוס' בסוכה דף ל"ט, ולכאורה לפשט"כ המהרש"ל דלאו כל כמיניה להפקיע את עצמו מהדלקה שמדליקין עליו בביתו, לא מהני מה שייכוין שאינו רוצה לצאת בהדלקת השליח, דהא מבואר בדבריו דכל שהדולק עבורו נר חנוכה בביתו קיים המצוה גם אם אינו רוצה לצאת בו.

אלא דהרי הגרע"א (תנינא סי' י"ג) כתב שמה שהמהדרין מברכים כל אחד ואחד, היינו טעמא משום שמכווין שלא לצאת בהדלקת אביהם וחשיב הדלקה ידיהו כעיקר החיוב של נר איש וביתו, ולכאורה לסברת המהרש"ל הרי אי אפשר לכוון שלא לצאת יד"ח, ולכא' צריך לומר דס"ל להרע"א כמש"כ באלה זמנא שהמהרש"ל לא איירי אלא באיש ואשה דאשתו גופו ולהי' לאו כל כמיניה שיוכל להפקיע עצמו מן המצוה, אבל

¹ ויל"ע אמאי לא אמרי' דעשה של הדלקת נר חנוכה ידחה לאיסור להשתמש לאורה, והיינו דכיון שמחמת האיסור להשתמש לאורה אינו יכול להדליק נר חנוכה, א"כ מצות עשה של הדלקת נר חנוכה תדחה לאיסור להשתמש לאורה, וכך יוכל לקיים המצוה של הדלקת נר חנוכה.

² והריטב"א לשיטתו אולי, דכתב דאחר הזמן שתכלה רגל מן השוק יכול להדליק בתוך ביתו, שהזמן של עד שתכלה אינו אלא למדליק בחוץ אבל אחר כך יכול להדליק בפנים, וחזינו דס"ל דיוצא בהדלקה בפנים, אלא שלא קיים מצוות פירסום הנס בחוץ.

³ דהא בזמנינו אין זה שעת הסכנה, ויש כאלה שעדיין זה אצלם שעת הסכנה, והם טוענים שכוין שאבותינו ואבות אבותינו הדליקו בפנים א"כ אי אפשר לשנות ממנהגם, וזה פלא גדול, דבזמנא דהדליקו בפנים כיון שזה הי' שעת הסכנה, ועכשיו ב"ה אין זה שעת הסכנה. והגדיל לעשות בספר אחד שכתב וז"ל ומכאן אני תמה על מה שראיתי בעלותי לירושלים שיש נוהגים שמדליקין מבחוץ ואיני יודע ממי יצא ההוראה זו... לא זו בלבד שראינו להדליק בפנים בזה"ז, אלא שמחוייבין בכך, שאם הדליק בחוץ לא עשה תקנת חכמים ולא עשה ולא כלום, עכ"ל.

ובקובץ תשובות ממרן הגריש"א זצ"ל (ח"א סי' ס"ז) התפלא עליו מאד, ואני קורא על

אך כל זה הוא רק לגבי אחד מבני הבית, אבל לגבי בחור שלומד בישיבה יש נידון גדול האם הוא חשיב כאחד מבני הבית שיוצא בהדלקת אביו, או דכיון שרוב השנה הוא גר בישיבה ורק מידי כמה שבתות הוא בא לביקור, א"כ אי אפשר להחשיבו כאחד מבני הבית, ואינו נפטר בהדלקת אביו, והרי הוא מחוייב להדליק בעצמו.

ונחלקו בזה פוסקי זמנינו, דיש שצידדו דאע"פ שהוא דר בישיבה רוב השנה, מ"מ עיקר ביתו הוא בית הוריו, ואמרו בזה כמה סברות שמוכח דעיקר הבית שלו הוא בית הוריו, חדא, דהרי כשאנו מרגיש טוב הוא חוזר הביתה, וכן בבין הזמנים הוא חוזר הביתה, א"כ מוכח שעיקר הבית שלו זהו בית הוריו, ועוד טענו שהרי הוריו הם משלמים עבורו את שכר הלימוד.

יבואר אם משום שהוריו משלמים עבורו שכר לימוד נחשב כאחד מבני הבית

והנה כמה שטענו דכיון שהוריו משלמים עבורו שכר לימוד דמהאי טעמא חשיב כאחד מבני הבית, לכא' אין בטענה זו כלום, דוכי יעלה על הדעת שאדם שדר בארץ ישראל ואביו שולח לו בכל חודש כל צרכי מחייתו, האם נאמר שהוא נפטר בהדלקת נר חנוכה של אביו, דפשוט דכיון שהוא דר בארץ ישראל אינו טפל להוריו, וא"כ ודאי מה שההורים משלמים עבורו את השכר לימוד אינו מעלה ואינו מוריד לגבי איך לקבוע את מקום דירתו, דהעיקר צריך לידע היכן הוא מקום דירתו.

אך כאמור נחלקו בזה פוסקי זמנינו, וידוע שדעת בעל האור לציון זצ"ל דהוא חשיב כאחד מבני הבית, ונפטר בהדלקת אביו, (עי' אור לציון ח"ד פמ"ז א'), והביא שם שכן הורה הגאון ר' עזרא עטיה זצ"ל, אבל מרן הגר"ש זצ"ל והגר"ק זצ"ל ועוד הרבה פוסקים סברו דבחור ישיבה אינו חשוב כאחד מבני הבית דעיקר דירתו היא בישיבה, והרי הוא חייב להדליק בעצמו בישיבה.²

יבואר דאם מדליק לפני אביו לכו"ע יכול לברך על הדלקה זו

אולם גם מי שחושש לדעת בעל האור לציון זצ"ל שסבר דבחור ישיבה הוא נחשב כאחד מבני הבית, מ"מ יש בידו לצאת מידי חששא זו ולקיים מצות הדלקת נר חנוכה אליבא דכו"ע, דהרי במ"ב (סי' תרע"ז ס"ק ט"ז) מבואר דבעל שאשתו מדלקת עליו בביתו דנחלקו האחרונים אם רשאי להחמיר ולהדליק בעצמו, מ"מ אם מדליק לפני שאשתו מדלקת יכול לברך לכו"ע, וא"כ יכול לשער הזמן שאביו מדליק והוא יקדים להדליק לפניו, וכך גם יוכל לקיים מצות הדלקת נר חנוכה עם ברכה.

אך בעיקר דברי המ"ב לכא' יש לדון, דהרי מבואר באחרונים ב' סברות לחלוק על התרומות הדשן [דס"ל דיכול שלא לצאת בהדלקת אשתו], בבית יוסף כתב דהוי ברכה שאינה צריכה, והמהרש"ל כתב דלאו כל כמיניה להפקיע את עצמו מהדלקה שמדליקין עליו בביתו, ולכא' התייחס לטעמא דמהרש"ל שפיר יש לומר דהיכא שמדליק קודם שאשתו מדלקת שפיר דמי, אבל לטעמא דהבית יוסף דהוא משום שמברך ברכה שאינה צריכה א"כ גם אם ידליק קודם אשתו הרי הוא גורם ברכה שאינה צריכה.

ונראה פשוט דזה לא חשיב ברכה שאינה צריכה, דהא קודם שאשתו הדליקה הרי הוא מחוייב במצוה, אלא דהוי מצוה שאינה צריכה, שהרי יכול לצאת בהדלקה של אשתו, אך ליכא איסור לחייב את עצמו במצוה, וכל שעושה המצוה שפיר מברך, ולא חשיב ברכה שאינה צריכה.

ועוד יש לומר, שהרי כל שעושה מחמת הספק לא חשיב ברכה שאינה צריכה, כמש"כ בביתא"ל (סי' כ"ה סעי' ה' ד"ה וטוב) שהמחייב את עצמו בברכה כדי לצאת מן הספק אינו בכלל גורם ברכה שאינה צריכה, שהרי מוכרח לעשות כן, וכן מבואר בביתאור הלכה (סי' תע"ה) דאם נטל ידיו לדבר שמיטבולו למשקה ובא לאכול אח"כ לחם כיון דיש אומרים שאין אותה נטילה עולה לו כמבואר בשו"ע סי' קנ"ח סעי' ז', הנכון שיטמא את ידיו קודם הנטילה כדי שיוכל לברך, ומבואר דכל שעושה כן כדי לצאת מן הספק לא חשיב ברכה שאינה צריכה.

ואפשר עוד דמש"כ הבית יוסף דהוא משום ברכה שאינה צריכה, הוא משום סברת המהרש"ל דלאו כל כמיניה להפקיע עצמו מן המצוה, ומה שכתב דהוי ברכה שאינה צריכה, כוונתו דהוי ברכה לבטלה, וכמו שאמרו בברכות דף ל"ג דעל ברכה שאינה צריכה עובר בלא תשא והמונה על ברכה לבטלה.

יבואר אם אין צריך להדליק בישיבה משום ספק דרבנן לקולא

ויש שטענו דכיון דהוי ספק אם חייב בהדלקת נר חנוכה, א"כ קי"ל דספק דרבנן לקולא ואינו צריך לטרוח ולהדליק נר חנוכה. ויש להשיב על זה מכמה טעמים, חדא דכמה אחרונים כתבו דכיון דנר חנוכה הוי מצוה של פרסומי ניסא לא אמרי' בזה ספק דרבנן לקולא, וכמו דמשמע מהתוס' שבת דף כ"א ע"ב דאחר זמן שתכלה רגל מן השוק מדליק בלא ברכה מספק ולא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא.

ועוד נראה דאפילו אם נימא דיכול לפטור עצמו מן הדין, מ"מ כיון שאמרו בגמ' בשבת דף דהמהדר בנר חנוכה זוכה לבנים תלמידי חכמים, ובודאי שאם בזכות נר חנוכה זוכה לבנים ת"ח גם הוא עצמו יזכה להיות תלמיד חכם כמש"כ בב"ח ריש סימן תרע"א, א"כ מי הוא שאינו רוצה לזכות בברכה זו. [דאע"פ שהוא פטור, מ"מ יכול לעשות כנ"ל ולהדליק קודם אביו, דבזה ודאי מקיים מצות הדלקת נר חנוכה].

בענין אם בערב שבת יכול לכתחילה להדליק אחריו בני ביתו

וספיקו הוא, שאם בניו ידליקו לפניו, הוא מפסיד לקיים בהדלקתו את עיקר מצות נר חנוכה, שזה 'נר איש וביתו', ומי שהדליק ראשון בביתו הוא זה שמקיים את עיקר המצוה, והשאר אינם אלא מהדרין.³

יבואר אם שאר בני הבית מקיימין רק מהדרין

והנה לפמש"כ הגר"ע"א (תנינא סי' י"ג) דגם שאר בני הבית שמדליקים אם יכווננו שלא לצאת בהדלקת אביהם הרי הם מקיימים את עיקר המצוה, [ובזה ביאר איך שאר בני הבית מברכין על הדלקת נר חנוכה להשיטות שאין מברכין על חידור, והיינו משום שהם מכוונים שלא לצאת בהדלקת בעל הבית, וכך הם גם מקיימים את עיקר המצוה], וא"כ הוא יכול לכונן שלא לצאת בהדלקתם, וכך גם הוא יקיים את עיקר המצוה.

ואשכנזי צריך לפסוק כמו רב אשכנזי, והרי הוא מילתא דתמיהה, וכי אשכנזי מגליציא יכול לשאול רק רב מגליציא, ופולני רק מפולין, ובשלמא אחד שבכל הדברים הוא נוהג כמו רב מסויים, א"כ הוא נחשב כרבו, ונוהג כמותו בכל פסקיו, אבל אחד שאינו הולך בכל הדברים כמו אותו רב, הוא דבר מוזר לומר שמי שהוא ספרדי צריך לנהוג דווקא כמו שפוסק רב ספרדי.⁴
² ופשוט דאיידי באופן שאין בזה אפילו סרך של חשש חילול שבת, אלא שרוצה לקיים מה שאמרו ובלבד שלא יקדים גם בערב שבת.
³ והיה אפשר שבעל הבית יברך ויוציא את כל בני ביתו אם מדליקין באותו חדר שבעה"ב מדליק שם ואחר שידליק בעה"ב נר הראשון ידליקו הם מיד ובזה לא ישתנה בהדלקה.

נשאלתי מאחד שיש לו הרבה בנים שמדליקים נרות חנוכה בביתו, ובכל יום הוא מדליק ראשון ואח"כ מדליקים כל בניו, אבל בערב שבת אם יעשה כן, יצטרך להקדים להדליק זמן מרובה לפני שבת, [כדי שכל בניו יספיקו להדליק לפני שבת], ונסתפק האם יתן לבניו שידליקו תחלה, כדי שיוכל להסמך את הדלקת נרו כמה שיותר סמוך לשבת.⁵

במועדים וזמנים ח"ו סי' פ"ד בשם מרן הגר"י זצ"ל שסבר שבערב שבת חנוכה צריך להדליק יותר מאוחר מכל שבת, ובירושלים שמדליקין נרות שבת ארבעים דקות לפני השקיעה, בערב שבת חנוכה מאוחרין, וכן כתב בספר מור וקציעה, וכן הוא בלוח ארץ ישראל.

בבני ביתו שפיר שייך לכוון שלא לצאת במצוותו ולהכי שפיר מברכין כל אחד ואחד, וא"כ גם בשלח שליח יכול לכוון שלא לצאת יד"ח בהדלקת השליח, וצ"ע.
² וצריך לדעת שמחלוקת זו אינה קשורה כלל למחלוקת הבית יוסף והרמ"א בענין מהדרין מן המהדרין, אלא זה מחלוקת רק בשיקול הדעת, האם בן ישיבה חשיב שעיקר דיורו בבית הוריו או דהוא נחשב שהוא דר בישיבה, והנה בציבור הכללי ישנה מחשבה שאם יש מחלוקת בין הפוסקים, א"כ מי שהוא ספרדי צריך לפסוק כמו הרב הספרדי, ולכאורה נראה שמחשבה זאת היא טעות ביסודה, דאכן כשיש מחלוקת בין השו"ע והרמ"א, בזה בני עדות המזרח קיבלו הוראות מרן השו"ע, ובני אשכנז הלכו לפי הרמ"א, אבל בשאר דברים שנחלקו בו גדולי הפוסקים, מה שיד לומר שהוא הולך כמו ההוראה של הרב הספרדי, וכי בכללי הפוסקים יש כלל שספרדי צריך לפסוק כמו רב ספרדי

אבל לפי פשטות דברי הרמ"א בס' תרע"ד שכתב דאין מדליקין נר ההידור מנר העיקר, משמע שהמדליקין אחר בעל הבית חשיב רק נר מהדרין ואין מקיימין עיקר המצוה, ואי הוי ס"ל דיכול לכוון שלא לצאת בהדלקת בעל הבית אמאי חשיב נר מהדרין בלבד, ומבואר דבכל גוונא חשיב נר מהדרין, וא"כ שמא אין ראוי לו ליתן לבניו להדליק לפניו, דע"ז אינו מדליק אלא מדין מהדרין.

יבואר ביאור הבית הלוי דבשבת אין חילוק בין נרות ההידור לנר העיקרי

והנה דעת הרמב"ן בשבת (דף כ"א ע"ב) דלמאי דקיי"ל דכבתה אין זקוק לה, כל נר שכבה אפילו בתוך הזמן מותר ליתנות משיירי השמן. והקשה הבית הלוי [חנוכה - שבת דף כ"ב ד"ה ולכאורה] דאם נימא שאם כבה אחד מן הנרות שוב אין בהנוספים ההידור של ימים הנכנסים והיוצאים, כיון שאינו ניכר מנין הימים, והרי זה כמי שכבו כל הנרות הנוספים, א"כ אמאי בשבת חנוכה מותר להדליק בשמנים ופתילות שאמרו חכמים שלא להדליק בהם בכל שבת, ומשום דליכא למיחש שמא יטה כיון שבלא"ה אסור להשתמש לאורה, הא אכתי איכא למיחש שמא יכבה אחד מן הנרות, ואז כל הנרות הנוספים מותרים להשתמש לאורן, ויבוא להטות.

וכתב הבית הלוי דיש חילוק בין נרות ההידור של כל יום לנרות ההידור שדולקים בשבת, דכשמדליק בחול יש מקום לחלק בין הנרות ולומר שמה שהדליק בראשונה הוא עיקר החיוב ומצותו, ושאר הנרות הם רק נרות ההידור, אבל בשבת שההדלקה הוא קודם זמן חיובם, דמוכרח להדליקם מבעוד יום, והמצוה מתחלת אח"כ בעת שקיעת החמה, ובעת חלות המצוה הרי כולם דולקים, ואין לנו שום מקום לחלק ביניהם ולומר על אחד שזהו עיקר החיוב וזהו הוא מהנוספים משום ההידור, וכולם חשובים נר של עיקר המצוה.

וממילא רק בחול אם כבה נר אחד אמרי' דאם חסר אחד מהם נפקע מכולם ההידור, כיון שמה שמדליק אח"כ אינם רק משום הידור, א"כ מצותן תלוים זה בזה, אבל בשבת שכולם דולקים בשוה ואין אחד קודם לחבירו א"כ כל אחד נחשב כעיקר החיוב ואינו תלוי כלל באחרים, ולהכי אפילו אם כבה אחד מהן כולם אסורין, דכל אחד לא גרע מעיקר החיוב.

ולפ"ז שפיר יוכל להדליק לאחר שידליקו בניו, דבערב שבת שכולם יוצאים מצוותם כשדולקין הנרות בשעה אחת בשוה, כולם חשיבי כנר העיקר, ואפילו שהתחיל להדליק אחרי בניו, מ"מ מקיים עיקר החיוב של נר איש וביתו.

יבואר אם חילוק זה תלוי בפלוגת התרומת הדשן והט"ז

אולם יעוי' שם בבית הלוי שתלה דבר זה בפלוגת התרומת הדשן והמהרש"ל בכבתה בערב שבת אם זקוק לה, דדעת התרומת הדשן דגם בערב שבת אין זקוק לה, ודעת הט"ז דבערב שבת כיון שעדיין לא קיים המצוה עד הלילה, אם כבתה זקוק לה.

ומעתה בשלמא לדעת המהרש"ל יש לומר כמשנ"ת דכיון שרק בשקיעת החמה של ערב שבת מתחיל המצוה, נמצא שכולם דולקים בשוה, אבל לדעת התרומת הדשן דגם כבתה בע"ש אין זקוק לה וע"כ דס"ל להתרומת הדשן דכבר קיים המצוה בערב שבת, א"כ אין חילוק בין שאר ימות החול לערב שבת, ובתרווייהו הנר הראשון הוא הנר העיקרי ושאר הנרות הם רק נר ההידור.

וא"כ בנידון הנ"ל לדעת התרומת הדשן אכתי יש לדון שמא אין ראוי שיתן לבניו להדליק לפניו דע"ז אינו מדליק אלא מדין מהדרין, [מלבד להגרע"א שיכול לכוין שלא לצאת בהדלקתם וכמשנ"ת].

אך באמת יש לדון בזה, דהא גם לדעת התרומת הדשן צריך ליתן שמן כשיעור שידלק חצי שעה לאחר שקיעת החמה, ולא סגי ליתן שמן כשיעור חצי שעה מתחילת ההדלקה, וא"כ ע"כ דגם לדעת התרומת הדשן קיום המצוה הוא רק בשקיעת החמה, וכמש"כ שם דהוא הכשר מצוה, אבל גם בהכשר מצוה קיים המצוה ולהכי כבתה אינו זקוק לה, אבל כיון שאינו אלא הכשר מצוה יש מקום לומר שחלות קיום המצוה מתחיל בשוה בכניסת השבת, וע"ע.

וכבר הארכנו אם להתרומת הדשן במכריז ברכת הרואה בערב שבת ומהמ"ב נראה שמבכריז ברכת הרואה, אבל כיון שכתב התרומת הדשן שאינו אלא הכשר מצוה אלא שא"צ לחזור ולהדליק אפשר שאינו יכול לברך ברכת הרואה וע"ע.

¹⁰ ושמועתי שהגאון הגדול רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל הקשה דנימא דנר העיקר יבטל

והנה בכף החיים כתב דגם בערב שבת אם יש לו שמן בצמצום ידליק נר אחד שיש בו שמן כשיעור והאחרים לא יניח בהם שמן כשיעור וידליק הראשון בנר שיש בו שמן כשיעור, והאחרים בפחות מכשיעור, ולכאורה להבית הלוי הרי בשבת כולם חשובים נר העיקר.

אכן נראה דכיון שאם צריך שיעור להדלקת נר חנוכה הרי נרות האחרים אינו יוצא בהם יד"ח ורק הנר שיש בו שיעור הוא נר העיקר, ולהשיטות שא"צ שיעור הרי יוצא ככולם ופשוט.

יבואר אמאי המדליק בע"ש כל הנרות חשובים כנר העיקר

אכן בעיקר דברי הבית הלוי צ"ב למה כולם חשובים עיקר, הרי אחד הוא עיקר, וכולם אינם אלא מהדרין, דהרי בשביל קיום המצוה סגי בנר אחד, ואיך נאמר שכולם נחשבים כנר העיקר, ובאמת כדי ליישב קושייתו סגי לומר דכיון דנחשב שכל הנרות נדלקו בבת אחת א"כ כל אחד מהנרות יכול להיחשב כנר העיקרי, אלא שאין אנו יודעים מיהו הנר העיקר, אך ודאי שרק נר אחד הוא הנר העיקר, ומספק אסור להשתמש בכל הנרות, דשמא הוא הנר העיקר.

יבואר אי אמרינן באיקבע איסורא ספד"ר לקולא

ואין לומר דאי נימא דרק נר האחד הוא הנר שאסור להשתמש בו וכולם אסורים רק מספק א"כ נימא ספד"ר להקל, דהא האיסור להשתמש לאורה אינו אלא מדרבנן, דזה אינו, דהרי כל שאיקבע איסורא לא אמרינן ספד"ר להקל, שהרי בכל הדברים שאין מתבטלים כמו דבר שבמניין או חתיכה הראויה להתכבד וכדומה הרי גם בדרבנן אמרינן דלא בטל, ולכאורה אמאי לא נימא ספד"ר להקל, וע"כ דכל שיש כאן וודאי איסור לא אמרינן ספד"ר להקל, ומשום דלהתיר את כולם משום ספק אי אפשר שהרי יש כאן וודאי איסור ולהכי לא מקילין בהאי ספיקא, ויעויין ברש"י ביצה דף ד' ע"א שנראה מדבריו לא כן, וצ"ע.

יבואר אם אמרינן בטול ברוב בנרות

וגם אין לומר דאי נאסר רק מספיקא, א"כ יהא בטל הנר ברוב הנירות ויהא מותר להשתמש בו, דהנר הוי דבר שבמניין כמו שכתב הרמ"א סימן תרע"ג ס"א, ואפי' להחולקים עליו היינו טעמא משום דנמכרים במשקל, אבל כשדולקים הנירות בוודאי חשוב כדבר שבמניין שהרי כל נר חשוב לעצמו ולא בטל.

ועוד, שהרי המצוה בוודאי לא בטלה, שהרי אם דולק נר העיקר וכי נימא דבטל בשאר הנירות, הרי זה דמי לנבלה שבטלה בשחוטה דלגבי טומאת משה כשנושא כולם בוודאי נטמא שהרי הנבילה בתוך התערובות, וא"כ הכי נמי כיון שהוא דולק שם בוודאי לא נתבטל המצוה, וא"כ יש לומר דאכתי יהא אסור להשתמש בה, דכל שמצוותה לא בטילה איסור השתמשות שלה לא בטל, אכן אפשר דלגבי איסור השתמשות באורה דיינינן דבטל.

אולם הבית הלוי שנה משנתו בזה, ושם מבואר בדבריו דמוכרחים לומר דכולם חשובים כנר העיקרי, ותו"ד הם,

יבואר אמאי לא אמרינן בנר שבת שלא ידליק בפתילות ושמנים הגרועים משום שמא יכבה

דהנה ברש"י ותוס' בשבת דף כ"א מבואר דהא דאסור להדליק בחנוכה בשמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, הוא מתרי טעמי, דבשבת אין מדליקין בהן משום דחיישי' שמא יטה, ובנר חנוכה אין מדליקין משום דחיישי' שמא יכבה וכבתה זקוקה לה והוא יפסע ולא ידליק, והקשה הבית הלוי דגם בנר שבת יש לומר דהא דאסור להדליק בהן הוא משום דחיישי' שמא יכבה וליכא שלום בית, וכמו שחששו לו בנר חנוכה, והרי נר שבת חמיר משל חנוכה דנר ביתו ונר חנוכה נר ביתו קודם.

ותירץ די"ל דלגבי שבת דבסתמא מדליקין כמה נרות לכבוד שבת לא חששו לו שיכבה כולם, ורק בשל חנוכה דהמצוה רק נר אחד, חששו לו שיכבה. ואף על גב דבגמ' סתמא קאמר דאין מדליקין בהם בחנוכה בחול ובודאי דקאי גם על המהדרין שמוסיפין בכל יום וגם כשמדליק בליל שמיני ח' נרות אוסר

להדליקם בהני פסולים משום שמא יכבה, והרי זה ודאי קשה להאמר דהאיסור שמא יכבה אחד מהם ויחסר לו ההידור שצריך להיות כמנין הימים, דהא ודאי נראה דבשביל חסרון ההידור לא היה אוסרו כיון דאינו מחויב כלל לעשות ההידור ורק משום דאם יכבה יחסר לו המצוה אסור.

והכריה מזה דהגם דלא חישינן בשמונה נרות שיכבו כולם ולא ישאר גם נר אחד דלוק, אבל תיכף כשמדליק נר הראשון הרי כבר קיים המצוה, והנוספים אח"כ הם רק להידור, ואי אפשר כלל לומר על אחד מן האחרונים שיהיה נחשב ג"כ לעיקר המצוה כיון שכבר נסתלק מההוא גברא החיוב העיקר וקיים כבר עיקר המצוה, וממילא כשיכבה זה נר הראשון ויפשע ולא ידליקנה נתבטל עיקר המצוה, דאין לומר דאז נחשב להנשארים מעיקר המצוה דהרי אין כאן לא הדלקה ולא הנחה, ולענין עיקר החיוב נחשבים כמו נר שהודלק לרשות לא לשם חנוכה, דאי אפשר לו להיות למצוה רק שיכבה וידליקנה, ומש"ה שפיר חששו לו לשמא יכבה הראשון.

וכל זה ניחא בחול דההדלקה הוא בשעת החיוב ושפיר שייך לומר דבראשון נסתלק החיוב, אבל בשבת דההדלקה קודם זמן החיוב והתחלת המצוה

הוא אח"כ בשקיעה החמה, וא"כ כל הנרות שוים בהן ולא שייך לחלק בהם בין עיקר לנוסף, וגם כשיכבה אחד מהם, כל זמן שיהיה אחד מהם דלוק יקויים עיקר המצוה, ולשמא יכבו כולם לא חישינן כלל, וא"כ הא מיושב קושית התוס' דמדאוסר ר"ה גם בשבת ואפי' כשמדליק שמנה נרות וכדומה ע"כ אין הטעם משום דכבתה זקוק לה רק ע"כ טעמו דמותר להשתמש לאורה. וכתב עוד שם דצ"ל דס"ל להתוס' כמש"כ בש"ע סי' תרע"ג סעיף ב' דגם בכבתה בער"ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא יום אין זקוק לה דסבירא ליה דבשבת דמוכרח להדליקה מבעו"י הוא אז עיקר זמן ומקיים אז המצוה ונמצא שבת וחול שוין בזה דהראשון העיקר והאחרונים הם רק הידור והקשו שפיר, עכ"ד.

ומבואר דס"ל להבית הלוי דכל הנרות חשיבי כנר העיקר בוודאי, דאי נימא דרק אחד חשיב עיקר וכולם אינו אלא בספק, א"כ אכתי יש לחוש שיכבה נר העיקר ותיקשי למאי איצטריך האי טעמא דמותר להשתמש לאורה. **אלא** דהדברים צריכים פירוש, אמאי כל הנרות חשובים כנר העיקר מאחר ואין צריך להדליק אלא נר אחד למצוה והשאר אינו אלא מהדרין, ואפשר שאם ידליק כל הנרות למצוה ולא לשם הידור אפשר דקעבר בבל תוסף. ויעויין בפמ"ג בפתיחה כוללת בחלק הראשון אות מ' שנסתפק בזה.

בענין אם אפשר לקרוא לכהן את כל הקריאה של חנוכה והלוי יתחלקו בקריאה

והשלישי חוזר וקורא ג' פסוקים שקרא הלוי וקורא עוד ב' פסוקים של וביום השבת.

יבואר דכמה דאפשר למעט שלא יחזרו על מה שקראו כבר עדיף טפי

וביאר פלוגתתם הוא, דדעת השו"ע דעדיף לבטל הדין שאין להתחיל פחות מג' פסוקים מתחילת הפרשה, מאשר שיצטרכו לחזור על ג' פסוקים שקראו לעולה שלפניו, דכמה שאפשר למעט שלא יקראו מה שקראו לפניו כבר טפי עדיף, אך הגר"א סובר דכדי שלא יקראו רק ב' פסוקים מתחילת הפרשה חוזרים וקוראים ג' פסוקים שקראו כבר.

ומבואר דכו"ע סברי דכמה שאפשר למעט שלא יצרכו לחזור ולקרות מה שקראו כבר עדיף, וא"כ אם יקראו לכהן בחנוכה את כל הפרשה, נמצא שגם הלוי וגם הישראל חזרו וקראו מה שקראו כבר, משא"כ אם כשקוראים ומחלקים את הפרשה בין הכהן והלוי, נמצא שרק הישראל חוזק וקורא מה שקראו לפניו, ולכן ודאי דאין ראוי ליתן לכהן לקרוא את כל הפרשה והלוי והישראל יתחלקו בפרשה.

וכן מבואר ברמ"א בהלכות חנוכה סימן תרפ"ד שכתב שקורין קריאה של מחר לישראל כדי שלא יחזרו על הקריאה כיון דאין הקריאה מענינו של יום אלא שקורין בחנוכה הנשיאים שהיה בניסן ולכן אין קפידא אם קורין ביום שלאחריו ולהכי גם אם נוהגין כהשו"ע אבל לא יקרא רק לשלישי מה שקראו כבר אבל לא יוסיף על זה.

ובאמת יש לעיין אם קראו לכהן כל אותו היום אם יקראו לעולים אחריו את קריאת יום שלאחריו כדי שלא לחזור על הקריאה או דמאחר שנוהגין שאין קורין ביום שלאחריו גם בזה יחזרו על הקריאה.

נשאלתי בבית הכנסת אחד שרצו לכבד את הכהן, ובקריאת התורה של חנוכה במקום שיחלקו את הקריאה בין הכהן והלוי, והישראל יחזור על כל הקריאה, יקראו לכהן את כל הקריאה של אותו היום, והלוי והישראל יתחלקו בקריאה של אותו יום.

יבואר כיצד מחלקים את הקריאה בראש חודש

ונראה דאין לעשות כן, דהנה בראש חודש יש נידון איך לחלק את הקריאה, ובגמ' במגלה דף כ"ב א' נחלקו בזה רב ושמואל היכא ליעבד, ונבאר הדברים בקצרה, דבקריאה של ר"ח יש ג' פרשיות, בפרשה הראשונה יש ח' פסוקים, ובפרשה השני' יש ב' פסוקים, ובפרשה השלישית יש ה' פסוקים וקיי"ל דאין קוראין פחות מג' פסוקים, וכן אין מתחילין פחות מג' פסוקים מתחילת הפרשה, וכן אין מסיימין בפחות מג' פסוקים מתחילת הפרשה, וא"כ אם נחלק את הפרשה הראשונה לכהן ולוי, לא ישאר כדי חלוקה לב' העלויות הנוספות, דהפרשה של 'וביום השבת' הוא רק ב' פסוקים, ואם נקרא לעולה השלישי גם מהפרשה של ובראשי חדשיכם נהי' מוכרחים לקרוא לו את כל הפרשה משום דאין מסיימין הקריאה פחות מג' פסוקים מתחילת הפרשה ולא פחות מג' פסוקים עד סוף הפרשה, וכנ"ל, וא"כ לא ישאר לעולה הרביעי מה לקרות, ויצטרכו לחזור ולקרות לו מה שקראו לעולה השלישי, ולכתחילה אין חוזרין לקרות על כל מה שקראו כבר.

ולהלכה דעת השו"ע (סי' תכ"ג סעי' ב') דמחלקים את ב' הפרשיות הראשונות לג' קרואים, וקורא לכהן שלשה פסוקים שהם 'וידבר' 'צו' 'ואמרת', ולוי חוזר וקורא 'ואמרת' 'ואת הכבש האחד' 'ועשירית האיפה', וישראל קורא עולת תמיד עד ובראשי חדשיכם, ורביעי קורא ובראשי חדשיכם עד הסוף, ודעת הגר"א דכהן קורא ג' פסוקים ולוי קורא ה' פסוקים עד סוף הפרשה,

הוספה במה שנתבאר בענין פתיחת הקדירה כדי שיתאדו המים אם חשיב בורר

משום בורר, דהמעשה של פתיחת הקדירה ע"ד לסוגרה ודאי דאין ע"ז שם של מלאכת בורר, ומה שאח"כ נמלך להשאירה פתוח לא משוי למעשיו שם של מלאכת בורר, וכמו בבורר אוכל על מנת לאוכלה לאלתר ואח"כ נמלך שלא לאכול רק לאחר זמן דודאי דלא עבר באיסור בורר, דכיון דבשעה שברר את האוכל לאו שם מלאכת בורר עלה, לא יועיל מה שנמלך אח"כ מלאכול דייחשב בורר.

אכן יעוי' בפמ"ג (סי' ש"ט משב"ז סק"ב) דכתב וז"ל ואם בירר לאלתר ואחר כך נמלך "והשהה" לסעודת בין ערבים, לא אריך למיעבד הכין, הא חיוב חטאת למפרע יראה לא, דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכו' עכ"ל. ובשער הציון (שם סק"ה) הביאו, וכתב דצריך ראיה לדבריו, עין בסימן שט"ז סעי' ו', עכ"ד. ובשו"ת רב פעלים (או"ח סי' י"ב) הביא שבספר קרית מלך רב נסתפק בזה.

במה שנתבאר שבוע שעבר אם פתיחת הקדירה כדי שיתאדו המים חשיב בורר, העירוני לדון דכמו שמצינו דמותר לברור אוכל מתוך פסולת, והיינו משום דאין על זה שם של מלאכת בורר, אלא חשיב דרך אכילה, א"כ הכ"נ יש לומר דכיון דפתיחת הקדירה עומדת כדי להוציא מתוכה את האוכל, א"כ מעשה של פתיחת הקדירה לא חשיב מלאכת בורר.

ונראה דכיון שאין רגילות לפתוח את הקדירה ולהשאירה מגולה זמן מרובה, א"כ כשהשאיר את הקדירה מגולה איגלאי מילתא למפרע דפתיחת הקדירה לא הי' בדרך אכילה, ושפיר איכא לדון ב' משום מלאכת בורר.

אכן באופן שיפתח את הקדירה על דעת לסוגרה, וכשראה שיש שם ריבוי מים החליט להשאירה פתוח כדי שיתאדו המים, בזה ודאי דלא שייך לדון

עוד העירו דאפשר שברירת האדים מתוך הקדירה נעשית מאליו על ידי האש שתחתיו, אלא שכשהקדירה מכוסה המים חוזרים לקדירה, וא"כ בפתחת הקדירה אינו חשיב בורר, שהרי אינו בורר המים מתוך האוכל, אלא שכבר הם מתבררים מאליהם, אלא שמונע חזרתם לקדירה, וא"כ לא חשיב בורר בזה.

ואפשר שכל שהקדירה מכוסה והמים חוזרים אליה לא חשבינן שהמים נתבררו ממנה כל זמן שהקדירה מכוסה.

יבואר אם למעט מין האוכל חשיב בורר

ובמה שנתבאר דבבורר ב' מיני אוכלין אם רק ממעט מין אחד לא הוי בורר העירני הגאון רבי יוסף ראקוב שליט"א מדברי המג"א ס' ש"ט ס"ק ט"ו

דהיכא שהשומן למעלה והרוטב למטה ואינו חפץ בשומן אין לו ליטול את השומן אף שמשיר קצת, ומבואר דגם למעט ממין אחד אסור, וכן הביא ראי' מדברי הרמ"א בסעי' ג' בב' מיני דגים שאם בורר הגדולות משני המינים אינו חשוב בורר הואיל ואינו בורר מין אחד מתוך חבריו יעוי' שם, ואי נימא דסגי לבורר חלק מן האוכל הרי יכול לבורר מין אחד אם ישיר מאותו מין.

ומיהו יש לחלק דהתם באמת אינו רוצה בשומן כלל, וכל מה שמשאיר מקצת מהשומן הוא כדי להניצל מאיסור בורר, וכן בדגים כיון שאינו רוצה במין זה ומשאירו רק משום איסור בורר, ובוה שפיר חשיב בורר, שהרי בירר המין שאינו רוצה בו, אבל במקום שרוצה באותו מין אלא שאינו רוצה בריבוי אותו המין לא חשיב בורר כלל, וכבר כ' הגאון הנ"ל לחלק בזה, אלא שפקפק בחילוק זה, אולם נראה שסברא ראשונה עיקר, ותפוס לשון ראשון.

הנסיון בזמן השפלות דווקא הוא הזדמנות לעלות את האדם למדרגות גדולות ועצומות

חז"ל בזהר חדש (ג' דף רע"ו) שהוא בבגידתו, דהיינו שניסתה לפתותו שממילא כבר נכשל ובגד בבוראו ומה יתן ומה יוסיף אם כבר יחטא לגמרי, והוא כמצב המדוכדך הזה בכל זאת עמד בנסיון "וינס ויצא החוצה", ועל ידי כך זכה לגדולתו הגדולה.

שני הנסיונות האלו, הם הנקודות של כלל ישראל, להתמודד עם היצ"ר, כמו שאמרו לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אחרי לבבכם זה מינות ואחרי עיניכם זה זנות, ועל נקודות אלו סובבות כל נסיונות החיים, ושני מיני היצ"ר הם "ה"מ הוא שרו של עשוי שבא להכשיל באמונה בד' יתברך, ויש את הנקיבה שלו ליליית"ה שהוא יצ"ר של מינות, וממנו בא עבירות זנות וכל תאוות ודמיונות עוה"ז.

וכידוע מש"כ הבן איש חי כי שמותיו של היצ"ר שהם ס-מא-ל וליליית"ה עולים למנין תרי"א, שהוא בגימטריא תורה, כי בראתי יצ"ר בראתי תורה תבלין שהתורה היא התבלין נגד היצ"ר.

וכשנתבונן בדברים נראה כי עיקר מעלתם של יהודה ויוסף היתה בעת שפלותם, הנה יהודה שהיה חשוב בין אחיו עד כדי שכולם שמעו לו והיה כמלך עליהם ושמעו בקולו למכור את יוסף לישמעאלים, אך אחרי מעשה המכירה הורידוהו האחים מגדולתו, וכמש"כ 'וירד יהודה מאת אחיו' ודרשו חז"ל שהורידוהו מגדולתו, ובמעמקים של המקרא היינו שירד ממדרגתו, והלך עד איש עדולמי ושם נשא אשה והוליד בנים, וזמן מועט אחרי שהולידם מתו ער ואונן על פניו (שהיו בני שש), ולאחמ"כ גם מתה אשתו, ומצב זה היה מצב שאדם מרגיש דחוי ומושפל מכל צד, ובאותו הזמן הוא גם נכשל כביכול במעשה חמור של זנות, ואף שאומרים חז"ל שהיה אנוס בזה ע"י מלאך, ובת קול יצאת "צדקה ממני" ממני יצאו הדברים כבושים, אך בוודאי שיהודה חש בעצמו שבא לידו מעשה כזה, ונראה כאילו שמא ד' היתה זאת שהוא דחוי מלמעלה, ובוודאי אין יכולים להבין את מעשה השבטים שהיו כמלאכי מרום ויותר מהם, אבל מה שהתורה מלמדת אותנו ללמוד ממעשיהם יכולים אנו ללמוד, ופשוטו של מקרא אומר כי היה יהודה במצב שפל למאוד.

ודווקא מתוך כל שפלות הרוח והדכדוך הזה שבזמנים כאלו הרבה יותר קשה לעמוד בנסיונות, הגיע אליו הנסיון הגדול להודות במעשה תמר שהיה בושה איומה בעבורו להודות במעשה שפל שכזה, והיה יכול להורות לעצמו בין כה אתה ירוד למעלה ולמטה למה תתבזה עוד, ובכל זאת עמד בנסיון

(כה) כתב שאמר יהודה בלבו טב לי בהית בעלמא הדין דהוא עלם עביר ולא נבהית באנפי אבהתי צדיקא בעלמא דאתי טב לי יקיד בעלמא הדין באישא טפא ולא ניקד בעלמא דאתי באישא אכלא אשא דמיכלא קביל מיכלא הוא, והיינו שאמר מוטב שאתבייש בעוה"ז ולא אתבייש לעתיד לבוא מאבותי הקדושים, מוטב שאשרף באש קטנה של בושה בעוה"ז ולא אשרף לעתיד לבוא באש אוכלת אש, ומיד כשהודה ואמר צדקה ממני יצאה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים וניצל מן הבושה שחשש מפניה.

ועיקר הנסיון של יהודה הי' באמונה, לדעת כי ד' הוא האלוקים, ולעשות רצונו בתמימות בלי לחוש לשום דבר, ואחר שהודה ראה שכל הנסיון לא היה אלא דמיון בעלמא, שהרי מיד יצאה בת קול ואמרה מאתי יצאו הדברים כבושים, וזהו כח האמונה שיש ביד דוד המלך שחיבר וערך ספר תהלים לכל באי עולם וכמו שכתב רבינו בחי' שדוד המלך ערך שולחן התפלה לכל באי עולם, ושלמה המלך אחריו, שזכו למדת המלכות, והכל בזכות יהודה שעמד בנסיון הגדול לדעת כי אין עוד מלבדו ואין לאדם אלא לעשות רצון הבורא בתמימות, וממעשה זה נולד אורו של משיח.

ומאיך אצל יוסף היה הנסיון נסיון אחר, בקדושת ישראל, דכתיב ויהי כהיום הזה הוא יום אידם, שהוא יום קשה שבו שולטים כוחות הטומאה בעולם, וכידוע שהיו גדולים שחששו ללמוד ביום אידם משום שהעולם מלא בטומאה גדולה כמו בית הכסא, וביום הזה היא תפשה אותו בבגדו ויעזוב בגדו אצלה וינס ויצא החוצה.

חז"ל אמרו (והובא ברש"י פ' תולדות) על הפסוק 'וירח את ריח בגדיו' אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, שאפי' פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון, והביאו את המעשה על יוסף משייתא שנכנס לבית קה"ק והוציא את המנורה ושוב לא הסכים להיכנס פעם שנית ומסר נפשו על קידוש ד', ומשום כי גם פושעי ישראל בעת נסיון מתעוררים למסור נפשם על קדושת ד' יתברך.

ופירשו כן גם ביוסף, כי תפשה אותו בבגדיו, אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, וכמו שאמרו חז"ל שהיה ראוי להעמיד שנים עשר שבטים ובאותו מעשה הפסיד זאת ולא זכה אלא לשני שבטים, וכדכתיב 'ויפוזו זרועי ידיו' ודרשו בסוטה (דף ל"ו ע"ב) תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו, והפסיד עשרה שבטים, ובמצב כזה עמד בנסיון הנורא, וכתוב "ותתפשהו בבגדו" ודרשו

כתיב "וירד יהודה מאת אחיו", ובמדרש רבה (פרשה פ"ה א') איתא, 'רבי שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כ"ט) כי אנכי ידעתי את המחשבות, שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח, ויהי בעת ההיא וירד יהודה, (ישעיה ס"ו) בטרם תחיל לדה, קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון, ויהי בעת ההיא, מה כתיב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים, ע"כ.

ומה שאמרו שהקב"ה עוסק בורא אורו של משיח שייך גם במעשה דיהודה וגם במעשה דיוסף, שהרי שני המלכים של ישראל הם יהודה ויוסף, וגם לעתיד לבוא יהיה משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, וגדולתם נאמרה בפרשת וישב, וענין זה שייך גם בחנוכה.

כשנתבונן נראה כי יהודה ויוסף שהם יסוד המלכות בישראל נבחנו בנסיון, וכל אחד היה בנסיון מיוחד שלו, שהיה צריך להשלים את עצמו ובוה הוא נבחן ועלה לגדולה.

במעשה יהודה כתיב 'ויט אליה אל הדרך' ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו היא' וגו', ואח"כ כתיב, 'ויתן לה ויבא אליה ותהר לו', וברש"י כתב, 'ותהר לו, גבורים כיוצא בו, צדיקים כיוצא בו', תמר ישבה בפתח עינים כמו שאמרו חז"ל בפתחו של אברהם אבינו שנתאוותה להקים תולדות מיהודה להעמיד את מלכות יהודה, ויט אליה אל הדרך, כתב בדעת זקנים בעלי התוספות שהוא כמו שנאמר באתון בלעם שכתוב שם 'ותט האתון מן הדרך' והתם היה ע"י מלאך, והכי נמי ויט אליה אל הדרך היה על ידי מלאך שלא היה מעשה זה ע"י בחירתו של יהודה אלא הדברים יצאו כבושים מאת מלכו של עולם, בכדי שהסטרא אחרא לא יוכל להפריע להעמיד את מלכות בית דוד ומשיח, שלא יהי' צד למאן דהוא כי ממעשה זה שנראה כזנות תקום מלכות בית דוד, ומעשה זה לא היה נסיון עבור יהודה שלא היה לו בזה בחירה.

ועיקר נסיונו היה בעת שהוציאו את תמר לשריפה ואמרה לו הכר נא, ואמר צדקה ממני, ממני היא הרה, הנסיון שלו היה גדול מאוד היה עליו להודות במעשה הנראה כזנות שלא היה בידו כלל בחירה אם לעשותו או לא, והוצרך להודות בפני יצחק ויעקב והשבטים, והיה לפניו מצב שנראה כאילו יפסיד את כל חייו ע"י הודאה במעשה כזה, ובתרגום יונתן (פרק לח פסוק

והודה, ודווקא על ידי זה זכה לגדולתו הגדולה.

וכמש"כ בתרגום יונתן פרוש ויחי 'יהודה את אודיתא ולא בהיתא בגין כן לך יהודון אחך ויתקרון יהודאין על שמך', וזכה בהכל בגין הודאתו, וכל הנסיון שלו היה בזמן שהיה נראה לו שהוא דחוי מלמעלה, ובאמת ד' יתברך הביא ממנו באותו השעה שהיה לכאן דחוי את מלכות בית דוד ומלך המשיח, שעל ידו יתקון העולם במלכות שמו יתברך ויגיע העולם לתקונו השלם.

וזהו לימוד גדול לכל אדם שנראה לו שהוא כלא יוצלח וכל המאורעות סביבו נראה כמו שמראים לו שהוא אינו רצוי לפניו יתברך, והאמת שדייקא בזמן הזה יכול הוא ליכות לכל גדולתו כמו שזכה יהודה, שזוכה לזה אם ממשיך להיות עומד איתן בדעתו ובמעשיו דבוק בקונו כל הימים.

וכמו כן יוסף הצדיק עמד בנסיון נורא של אשת פוטיפר בזמן שכתוב בו 'יוסף הורד מצרימה', הורד דייקא שירד ממדרגתו, ובלא ירידה זו לא היה נכנס לנסיון שפל זה, אלא דייקא בגלל שהורד היה באפשרות להכניסו לנסיון זה של אשת פוטיפר, וגם היה זה בזמן שנלקח מבית אביו על ידי אחיו שהם עצמו ובשרו, והרי בזה כל אדם יחוש שהוא נדחה מאת המקום ואינו רצוי לפניו יתברך, ואחר כך במשך שנה שליומה ניסתה אשת פוטיפר לפתותו לחטוא עמו, ואז 'ויהי ביום ההוא ויבוא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית', ודרשו חז"ל לעשות מלאכתו שכבר בא לחטוא, וביום ההוא דייקא שהוא יום אידם שהוא יום מוכן לפרוענות שהעולם שרוי בטומאה גדולה, וגם באמת היה שם איזה בחינה של כשלון שלא היה ביד יוסף אלא משמאי, וכמו שאמרו חז"ל שהיה ראוי להעמיד שנים עשר שבטים ובאותו מעשה הפסיד זאת ולא זכה אלא לשני שבטים, וכמו שהובא לעיל, וניסתה אשת פוטיפר לפתותו שממילא כבר נכשל ובגד בבוראו ומה יתן ומה יוסיף אם כבר יחטא לגמרי, וזהו ותתפששו בבגדו דהיינו בבגידתו, והוא במצב המדוכך הזה בכל זאת עמד בנסיון, ועל ידי כך זכה לגדולתו הגדולה.

ועל דרך זה יש לפרש עוד כמה שאמרו חז"ל על גדולתו הגדולה של הבולם פיו בשעת מריבה שהעולם עומד עליו, ושמעתי לדקדק בדברי חז"ל שיש כאן הדגשה על שעת מריבה דווקא, והענין שאם אדם בא אליך ומתחיל לבזותך ולהשפילך ואתה מחליט שאינך עונה לו ומדבר כנגדו מאומה אינו מעשה קשה ביותר, ובפרט כי מתגנבת לו הרגשה טובה בסתרי ליבו שאני הצדיק והמרום שאינו עונה לו ובולם את פי, אך לאחר שכבר שפכת עליו את כל הקיתון של שופכין שהיה לך בלבך והוא השיב לך ואתה רוצה להחזיר לו כגמולו, אז הנסיון בלום הפה קשה שבעתים, שמרגיש בליבו כי צדיק ממילא אינו, וא"כ לפחות אחזיר לו כגמולו ולא אצא קרח מכאן ומכאן, וע"ז אמרו חז"ל שהבולם פיו בשעת מריבה דווקא לאחר שכבר התחילה המריבה, אזי הפליגו חז"ל בשבחו, וכידוע.

וכן בזמן היוונים היו כלל ישראל בשפלות גדולה למאוד שהרבה מבני ישראל נתינוו וכמעט שנשתכחה תורה מישראל באותו הזמן, ודווקא באותה השעה הקשה ביותר זכו בני החשמונאי

לעלות למדרגות נוראות למאוד, וזכו להכניס את אור השכינה בבתי ישראל ע"י נר חנוכה שיודלק לא רק בבית המקדש אלא בכל בתי ישראל, ולדורות גם בזמן שאין בית המקדש קיים, וכמש"כ הרמב"ן בפרשת נשא שאמר הקב"ה לאהרן שלך גדולה משלהם על ענין נר חנוכה.

ודבר זה הוא נקודה מרכזית בכל חייו של היהודי, כי גם אם הוא בשאול תחתית בהרגשת שפלות גדולה למאוד ומרגיש רחוק ומובדל מד' יתברך, דווקא משם אם יעמוד בנסיון יעלה למדרגות נפלאות למאוד מאוד, ולפעמים בזמן הקב"ה לאדם נסיון דווקא מתוך מצב של שפלות, והאדם מרגיש שהכל הולך כנגדו, אך באמת הוא הזדמנות מיוחדת להתגבר דווקא במצב קשה כזה וליכות על ידי זה למעלות עצמות ונוראות אשר אי אפשר לתארן, וד' יתברך יהי' בעזרנו, (ע"ע משנ"ת בענין זה בגליון 273).

וגם אנו במצב שבני התורה שרויים בו היום, שהעולם החיצוני בו לומדי התורה ואינו מכיר ביקר תפארתם, ומבזים את התורה בבזיון נורא רח"ל, שאוסרים בני תורה בכלא, ופריצי עמינו מסתוללים בעם, אם נשנס מתנינו לעזוב כל מהווי העולם, ולהיות שקועים בתורה בלא להכיר כלל את העולם החיצוני, ע"י שנתרחק מקריאת ומשמיעת דברים שנתקבלו ממקור טומאה, ומאנשים ששיג ושיח להם עם אלו שאין מכירים בנועם תורתנו הקדושה, וע"י שאדם עומד בנסיון בשלימות הרי הוא זוכה לעלות למדרגות עצומות למאוד מאוד.

וכמש"כ הח"ח (דבר בעיתו פרק י"א) 'בסוף הגלות כאשר שהוא סמוך לעת הגמול לשלם לאיש כמעט רוצה הקב"ה לזקק ולצרף את בניו ולהודיע לכל מי ומי שהוא לה' באמת ובתמים, ומי שהוא מחזיק עם ה' רק לפניו ובסתר הוא עושה כרצון רוע לבו וע"כ הוא מוכרח להתנהג עמו באופן זה'.

ונבאר דברינו, כי בימים הראשונים כשהיו כל ישראל מקובצים במקום אחד ולא נמצא שום אדם שיעבור על התורה בפירסום לא היה ניכר לכל בין עובד ה' באמת ללא עבדו, כי אפילו מי שיש לו לב נשחת ולבו סר מדרך ה' היה מתבייש להעזי פניו בפרהסיא להוציא עצמו מכלל ישראל ולאכול מאכלות אסורות וכן לחלל שבת ושאר איסורי תורה וגם היה מתירא שלא ירדפוהו העם עד חרמה ואף שבסתר לבו היה תשב תועה על ה'.

ויען שחפץ הקב"ה שיתגלה לכל מוחשבות לבב

האדם אם היא שלם עמו או לא כדי שיתברר לכל כי צדק משפטו [דהיינו כדי שלא יפלא בעיני העולם בעת יום הדין כשיברר ויבדיל הפושעים והמורדים להרחיקם מנחלת ה' על מה עשה ה' ככה כי הם לא ידעו מחשבות לבו ומעשיו בסתר] לכן הסתיר הקב"ה מעט את השגחתו וממילא מתגבר קושי הזמן ובני ישראל נפוצים ע"י בקצה הארץ בין העמים במקום שאין מצויין שם קרוביו ומכיריו מאנשי מקומו שיתבייש מהם והוא יכול להוציא כל חפץ לבו באין מוחה ויראו הכל לעתיד כי צדיק ה' וישר משפטו'.

'ולחפץ מי שמתחזק או מפני יראת ה' הטמונה בלבו שלא לזוז מתורת ה' ועומד על נפשו וסובל הלאות רבות עבור כבוד ה' ושמירת מצותיו והוא האדם השלם המקודש בקדושתו ית' והוא מאוהב ה' אשר יאיר פניו לעתיד כצאת השמש בגבורתו וכמה דכתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. וזהו הבחינה האמיתית שיתבונן האדם ויצורף אם לבו שלם עם ד'. ועל זה אמר הכתוב ובחננים כבחון את הזהב ועל זו העת שהוא עת קץ ראה הניאל בחזיון ואמר יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים, ר"ל שאותם שהם רשעים עתה יתחזקו יותר ברשעם כשיראו שאפס עצור ועוזב לישראל, ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו, ר"ל שהם יבינו שכל הצרות הוא רק למבחן ויצירוף כי באמת לא קצרה יד ה' מהושיע אבל הרשעים לא יבינו ויחשבו שעובד ה' את הארץ וכל איש יוכל לך בשירות לבו, ע"כ דבריו הקדושים.

וד' יתברך יעזרנו להתחזק ביתר שאת ויתר עוז ללמוד את התורה הקדושה בשקיעות וברחוק מכל טומאות היצה"ר שמשליט בעוה"ז ע"י דמיונות שוא, וביזות עמידתנו בנסיון נעלה למעלות נשגבות מאוד.

בסיעתא דשמיא

אור חַדָּשׁ בְּעוֹלָם הַהֶלְכָה!

ספר
מעדני כהן
עניני תפלה

משיעורי הגאון הגדול
רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א
רב הקהילת חניכי הישיבות רוממה ומראשי ישיבת בית מדרש עליון

לאחר עשרות בשנים של הנחלת מתיקנות ההלכה ועיונה בשיעורים הנודעים לשם ולתהילה מפי הגאון הגדול רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א זוכה עולם ההלכה ליאור באור חדש -

לוקטו וקובצו כל 'עניני תפלה' מכללי השיעורים לפונדק אחד מתוך הכתבים שנכתבו על גליון 'מעדני כהן' מידי שבוע, ומכלל הקונטרסים שיצ"ל בראשונה.

וראה זה חדש להכיר מקורב את חקר הדינים המצויים בעומק נפלא ובעריכות מיוחדת - 'ליתן מעדנים לנפשך'.

ניתן להשיג במוקדי המכירה הקבועים

בני ברק: קופשיץ - רח' האדמ"ר מנצח 5, 05743874 | קופשיץ - רח' ד"ר 10, 0548472408 | הכולני - רח' אפסטיין 8, 058328834 | פלא - רח' סתקוב 47, 0548505597 | ביישוב בית מדרש עליון - רח' עזריאל 68 | מכוני 'מעדני מלכים' ירושלים: מורצקין-הרבניץ - קופשיץ - רח' מורצקין 4, 025371583 | רוממה: קופשיץ - רח' זכרון יעקב 11, 025023303 | בית המדרש 'חנני הישיבות' - רוממה, בחדר המרא דאתרא | סה עקב: קופשיץ - רח' יצחק בלבן 25, 0775420882 | נאולה: 0534187950 | מודיעין עילית: תפיבה: פילד - רח' חנון איש 23, 0534187950 | ברכסלר: ברגמן - רח' רשב"י 31, 088652424 | (בני הסדרים) בית שמש: 0527118516 | בן איש חי 30 דירה 11, 0527118516

לברורים נוספים: 058.3288834 | 054.8472408 | s0556782409@gmail.com

